

УДК 354.327.008(477)

Н. М. Попадинець

кандидат економічних наук, науковий співробітник
відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ СФЕРИ КУЛЬТУРИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Систематизовано зарубіжний досвід децентралізації сфери культури. Встановлено, що у світовій практиці існують такі види децентралізації сфери культури: географічна; ресурсна; адміністративна. Запропоновано можливі стратегії адаптації зарубіжного досвіду до вітчизняної практики, зокрема стратегії розвитку місцевої культури: методології і брендингу території, залучення креативного класу, розвитку сусідства.

Ключові слова: децентралізація, сільська місцевість, стратегія, сфера культури, територіальний розвиток.

Popadynets N. FOREIGN EXPERIENCE OF CULTURAL SPHERE DECENTRALIZATION AND OPPORTUNITIES OF ITS EXPLOITATION IN UKRAINE

Foreign experience of cultural sphere decentralization is systematized. The following types of cultural sphere decentralization are found in the global practice: geographic; resources-oriented; administrative. Possible strategies of foreign experience adaptation to domestic practice, in particular the strategies of local culture development, are suggested: methodology and branding of a territory, creative class attraction, good neighborhood development.

Keywords: decentralization, rural areas, strategy, cultural sphere, territorial development.

Міжнародна практика показує, що секторальна децентралізація направлена на підвищення якості повсякденного життя мешканців кожного села, селища чи міста. Комплексний підхід, який об'єднує зусилля різних інституцій, здатний істотно поліпшити і збагатити життя населення регіонів, тобто досягти тих самих цілей, заради яких і проводиться реформа децентралізація. Важливу роль в підвищення якості життя населення регіонів відведена сфері культури.

Питанням розвитку сфери культури присвячено низку праць вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: І. П. Дубок [1], М. В. Кічурчак [2], С. Є. Пашлової [3], Т. Л. Шлепакової [4], Ю. Л. Юринця [5], Becker H. [6], Borg J. [7], Grodach C. [8], Heiskanen I. [9], Kawashima N. [10], Langsted J. [11], Poirrier P. [12]. Однак проведення в країні адміністративно-територіальної реформи потребує вивчення зарубіжного досвіду в функціонуванні сфери культури.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду децентралізації сфери культури та можливостей його використання на місцевому рівні в Україні.

Досвід зарубіжних країн демонструє, що децентралізація стала один з головних трендів європейської культурної політики. Це підтверджено тим, що в дослідженнях, проведених в 1990-х Європейською радою з культурної кооперації, децентралізація визнана найважливішим критерієм успішності політики у сфері культури нарівні з креативністю, новаторством культурних індустрій і культурною участю, тобто залученню населення в культурні практики [13].

Однак, будучи важливим пріоритетом у програмах регіонального розвитку, сутність децентралізація культури залишається розмитою. Зазвичай під ним мають на увазі рамкову політику, спрямовану на демократизацію культури й усунення нерівності культурних можливостей.

Тому способи вимірювання ефективності децентралізації залежать від цілей, які ставлять перед собою держава та керівники у сфері культури [10].

Децентралізація сфери культури має кілька видів, які не є взаємовиключними, а навпаки, вони можуть доповнювати один одного (рис. 1). При цьому у кожному виді є такі об'єкти, на які може бути спрямована децентралізація, а саме: заклади культури і культурні практики; ресурси, що витрачаються на виробництво культурних благ; організації, які керують культурним життям.

Рис. 1. Види децентралізації сфери культури

Географічна децентралізація спрямована на надання населенню рівного доступу до культурного життя. Ідеться про подолання просторових бар'єрів: сіл, малих міст і обласних центрів, що традиційно вважаються джерелом передових ініціатив, які далеко не відразу досягають периферійної місцевості. Гео-

графічна децентралізація прагне змінити ситуацію за допомогою розосередження установ і подій території регіону, починаючи з сільської місцевості.

Таким чином, акцент зміщується з розвитку окремих видів культури на потенціал території та потреби населення місцевості. Основним фактором часто є локальна спадщина – нею пишаються місцеві жителі і цікавляться (або, у всякому разі, можуть зацікавитися) туристи. Історичні пам'ятки та знакові місця стають незамінним ресурсом для розробки бренду території і залучення аудиторії установ культури.

Географічна децентралізація сприяє подоланню нерівності культурних можливостей, активізує культурне життя в місцевості такими шляхами:

1. Центр розгортає мережі установ та ініціатив на місцях, контролюючи їх діяльність. Саме цей підхід набув популярності після Другої світової війни. Хрестоматійним прикладом вважається програма створення будинків культури (*Maison de la Culture*), яку розробив у 1960-ті рр. Андре Мальро. Перший міністр культури Франції вважав, що в кожному регіоні країни має з'явитися установа, яка стане провідником класичної високої культури для широких верств громадян. Програма не була реалізована до кінця. Критики вказували, що концепція «високої культури» Мальро відповідає інтересам вузької групи. Інша частина населення не хоче або не може до неї долучитися не стільки через географічні, скільки через соціальні бар'єри [12].

2. Центр організує локальні підрозділи, направляє персонал і ресурси, визначає цілі культурної політики на місцях і контролює їх виконання. Як приклад можна навести французький досвід середини 1970-х рр., створення системи посередників між місцевою владою і міністерством культури – регіональних директоратів у справах культури, розосереджених по країні [12].

3. Створення мобільних культурних ініціатив. Як особливо успішний приклад можна навести досвід Швеції: тут були запущені спеціальні агентства для організації гастролей і мобільних виставок. При цьому всі національні заклади культури зобов'язували створювати проекти, націлені на пересування [10].

Вважається, що географічна децентралізація, яка проводиться з центру, без зміни адміністративної та фінансової структури, часто неефективна, оскільки створення інфраструктурних об'єктів не завжди є достатнім для розвитку культури. Для розвитку культури необхідно передусім враховувати інтереси жителів, а для цього, потрібно змінити структуру управління культурними ресурсами.

Крім того розвиток телекомунікацій робить політику географічної децентралізації проблематичною. Телебачення дає можливість долучатися до культури в будь-якій точці. Тому необхідно створювати диференційовану і сучасну культурну пропозицію, здатну конкурувати з електронними ЗМІ. Тим більше, що географічний чинник далеко не єдиний, який потрібно враховувати, піклуючись про рівність культурних можливостей. Неможливо ігнорувати бар'єри, пов'язані з соціальним становищем. Тому потрібно, по-перше, створювати інфраструктуру для різних категорій населення, у тому числі людей з обмеженими

можливостями; по-друге, виробляти культурні продукти, які відповідають потребам та інтересам населення різного віку, з різним рівнем освіти, доходу тощо; по-третє, надавати рівні можливості не тільки для споживання, але і для культурного виробництва (художникам, акторам, музикантам, письменникам, бібліотекарям, танцюристам і ін.).

Ресурсна децентралізація спрямована на подолання нерівномірного розподілу ресурсів між окремими регіонами або культурними проектами [10].

Як правило, великі регіони з потужними обласними центрами відтягують на себе більшу частину фінансування, у той час як сільські території виявляються в не вигідному становищі. На відміну від географічної, ресурсна децентралізація спрямована не на споживачів культурного продукту, а на тих, хто його виробляє і фінансує.

Мета ресурсної децентралізації полягає в подоланні нерівності в розподілі ресурсів, створення гнучкої системи фінансування культурних проектів (підвищення частки місцевої влади та приватного сектору/недержавних інвестицій). Для реалізації цієї мети потрібно:

1. Додаткове фінансування від місцевої влади. Фінансова автономія місцевої влади може сприяти підвищенню ефективності розвитку культури. У Франції, наприклад, місцева влада покриває приблизно половину бюджету у сфері культури [12]. Інший приклад – досить радикальний «Регіональний культурний експеримент», проведений в кінці 1990-х років у Данії [11]. Під час проекту всі урядові гранти у сфері культури були віддані місцевим органам влади. На початку 2000 р. частина грантів була переведена у відання уряду, оскільки деякі галузі, зокрема збереження культурної спадщини, зажадали централізованого фінансування. Однак зростаюча автономія регіонів залишається пріоритетом культурної політики багатьох країн, наприклад Нідерландів.

2. Гнучка структура фінансування культури і мистецтва в центрі і на місцях. Посилення фінансування регіонів є, наприклад, пріоритетом Британської Ради [10]. Інший приклад: ресурси на культурне життя Амстердама розподіляються між кількома, у тому числі незалежними організаціями, які вручають премії, організують різноманітні події тощо [7].

3. Рівномірний розподіл субсидій, дотацій, грантів між різними видами сфери культури і організаціями – традиційними і сучасними, популярними і маргінальними – незалежно від їх місця розташування і профільної діяльності.

Оцінити ефективність ресурсної децентралізації вельми проблематично. Як правило, для цього використовуються дані про субсидії на культуру на одну особу населення. Однак ці показники зовсім не є вичерпними. Чи можна з упевненістю стверджувати, що людям, які проживають в регіоні з високим рівнем інвестицій, надана можливість більш якісно проводити культурне дозвілля, ніж жителям регіону з меншим бюджетом? Не виключено, що в першому регіоні відчувається дефіцит інфраструктури, для заповнення якого залучаються кошти, а в другому ситуація повністю задовольняє потреби місцевого населення.

Оскільки в Україні реформа децентралізації адміністративна і немає жодних субсидій з боку держави місцевим органам на сферу культури, то для нас є близьким адміністративний вид децентралізації.

Адміністративна децентралізація спрямована на подолання нерівності в розподілі управлінських повноважень і створення нових моделей управління у сфері культури [10].

Базова ідея полягає в тому, що пріоритети місцевої культурної політики мають визначитися на тому ж рівні за участю місцевих жителів. Це особливо актуально для держав зі складною соціальною структурою і високою диференціацією доходу й освіти. В умовах децентралізації влади це актуально і для України.

У цих умовах центральні органи можуть зустрічатися з труднощами оперативної адаптації до потреб жителів. Автономія місцевих органів влади у сфері управління культурою сприяє більш гнучкій політиці на місцях. Роль центру в цьому процесі полягає в заохоченні участі громадян у місцевих ініціативах.

Тобто адміністративна децентралізація це подолання нерівності в розподілі владних повноважень, ефективне і гнучке управління сферою культури на місцях, адаптація культурної політики до потреб місцевого населення.

Адміністративна децентралізація може бути вертикальна або горизонтальна.

Вертикальна децентралізація передбачає розширення відповідальності і права прийняття рішень для місцевої влади, місцевих неурядових організацій і населення. Це головний тренд культурної політики останніх десятиліть у країнах Європи [9].

Так, у Франції регіональна політика проводиться передусім владою комун і департаментів, які створюють місцеві органи управління культурою. Одночасно розширюється і сфера відповідальності: у 2004 р. у їх відання були передані архіви і публічні бібліотеки, а також управління історичною спадщиною [8].

Горизонтальна децентралізація пов'язана з делегуванням влади і повноважень з центру) спеціальним агентствам або іншим квазідержавним організаціям. Так, наприклад, у Великобританії основним агентом культурної політики є Рада Культури – неурядова організація, яка управляє державним фінансуванням у сфері культури і мистецтва [9].

Варто зауважити, що адміністративна децентралізована система управління культурою породжує небезпеку дублювання повноважень різних агентів культурної політики і, як наслідок, бюрократизації системи управління. Вона проводиться в розрахунок на те, що місцева влада більш сприйнятлива до потреб місцевих жителів. Однак на практиці вони можуть керуватися швидше міркуваннями звітності та магістральними лініями культурної політики, а зовсім не інтересами місцевих громад.

Автономія місцевих органів влади може привести до домінування певних культурних галузей і гомогенізації культурного пропозиції. Варто зауважити також, що ефективна культурна децентралізація передбачає створення управлінських організацій, які забезпечували б взаємодію населення з місцевими органами влади та центром. Вектор культурної політики в країнах Європи сьогодні зміщується від децен-

тралізації географічної до адміністративної: від розосередження установ по периферії – до створення автономних структур, які забезпечують розвиток культури на місцевих рівнях.

Як бачимо, у практиці європейських держав кожен вид децентралізації задіює конкретні управлінські рішення для побудови стратегій розвитку сфери культури [8]. Для вітчизняної практики можуть бути корисними такі види стратегій розвитку місцевої культури, зокрема: брендинг території, залучення креативного класу, розвиток сусідства.

1. Брендинг територій.

Однією з основних стратегій регіонального розвитку останніх десятиліть стало формування образу (бренду) місцевості – насамперед за рахунок проведення культурно-мистецьких заходів. Брендинг території націлений передусім на її економічне зростання. Місцеві влади в Західній Європі і США роблять акцент на підготовці подій, які привертають приватні інвестиції і туристів.

Однак для цього потрібно адаптувати середовище до розвитку нових індустрій: туризму, культури, інформаційних технологій. Потрібно використовувати місцеву інфраструктуру, яка може стати візитною картою регіону (визначні місця, музеї, замки тощо).

Однак недоліком такого виду стратегії децентралізації культури є те, що він підходить тільки тій місцевості і тим регіонам, які мають необхідну інфраструктуру, які мають такі визначні місця, що можуть стати її брендом. Також така стратегія може суперечити інтересам і потребам місцевих жителів і вимагати значних інвестицій, що призведе до відтоку капіталу від локальних культурних програм.

2. Залучення креативного класу.

Ця стратегія локального культурного розвитку ґрунтується на створенні творчого середовища, яка надає жителям широкі можливості проведення дозвілля і культурного споживання.

Для цього в потрібні точки залучається так званий креативний клас – працівники розумової праці, професіонали з різних творчих сфер, які можуть відігравати важливу роль в економіці місцевості.

Залучення креативного класу дозволяє перетворити і зберегти культуру околиць, колишніх індустріальних районів, трансформувати депресивні території в культурні кластери, а також дає імпульс для розвитку креативних індустрій (архітектури, дизайну, web-програмування і ін.) і нових галузей культури (зокрема, пов'язаних з цифровими технологіями і сучасним мистецтвом). Така стратегія передбачає створення культурних кластерів, розвиток альтернативних мистецтв, цифрових технологій, підтримку приватних галерей і театрів, музичних колективів [6].

Упровадження такої стратегії децентралізації культури дає можливість економічного розвитку місцевості, підтримки рівня життя і дозвіллевих практик, залучення нових жителів і працівників креативних індустрій, ревіталізація околиць, облаштування порожніх і несприятливих районів.

Як показує практика створення креативних кластерів і арт-резиденцій, заохочення художніх практик, підтримка незалежних ініціатив та проектів у сфері

креативних індустрій і цифрових технологій має велику підтримку місцевих органів влади за кордоном.

Наприклад, в Амстердамі місцева влада офіційно підтримує практику створення сквотів – використання порожніх будинків громадянами або спільнотами. На цей момент в місті налічується близько ста легальних сквотів, у яких проживає близько тисячі осіб, чверть з них працює в креативній індустрії. Місцева влада Німеччини та Франції організовує культурні фестивалі, куди залучає осіб з різних сфер і надає на час проведення цих фестивалів безкоштовне житло з іншими необхідними вигодами. Ще одна, менш екзотична, нідерландська і данська ініціатива це програма Artists in residence, яка надає художникам можливість безкоштовно жити від трьох місяців до півроку в тій місцевості, де він має намір працювати. Головний критерій відбору, наскільки художник готовий сприяти розвитку місцевого культурного життя (читати лекції, проводити майстер-класи і т. ін.) [7].

Тобто така стратегія розвитку культурної сфери може стати порятунком депресивних закинутих території або колишніх індустріальних об'єктів.

Проблемою є те, що те, що стало звичним форматом для Європи, зокрема «культурні кластери» та «креативний простір», в Україні, як правило, орієнтовано на досить вузьку молодіжну аудиторію і ще більш вузький сегмент «креативного класу», у той час як інша частина населення залишається виключеною з культурного життя. А оскільки децентралізація як політика спрямована на рівність культурних можливостей, то вона має враховувати як інтереси людей, які вже належать до креативного класу, так і тих, хто позбавлений культурного та дозвіллевого вибору. Тому принципово важливим є створення установ, які могли б акумулювати культурний потенціал для різних верств населення.

3. Розвиток сусідства.

На відміну від уже зазначених стратегій децентралізації сфери культури, розвиток сусідства та локальної культури орієнтований не на економічний прибуток і створення сприятливого іміджу місцевості, а на соціальну політику і задоволення потреб місцевих жителів. Як правило, це довгострокова культурна політика, націлена на підвищення участі громад в організації життя їх місцевості, підтримку їх ініціатив, формування локальної ідентичності та поліпшення умов життя в несприятливих районах.

Розвиток сусідської культури – це передусім розвиток того сегмента культури, який задовольняє інтереси і потреби локальних спільнот.

Основний інструмент у межах цієї стратегії – підтримка і заохочення громадських ініціатив: створення кооперативів, інтернет-ресурсів і сервісів. Метою цієї стратегії є розвиток спільнот, підтримка місцевих ініціатив і художньої самодіяльності, забезпечення доступу до культурного життя для якомога ширших верств населення та освіти в галузі культури і мистецтва.

Прикладом такої стратегії розвитку сусідства – німецька федеральна програма, розроблена в 1999 р. та іспанська програма розвитку віддалених провінцій, метою яких було забезпечити взаємодію між населенням, місцевим бізнесом і промисловістю, різними цивільними клубами і ініціативами для участі в підго-

товці локальних соціальних і культурних програм [6]. Особлива увага приділяється регіональній специфіці і потребам населення. Для цього в кожному сусідстві були створені ради, до складу яких увійшли як жителі, представники бізнесу, індустрії, освіти, так і представники влади.

Основний недолік для України в стратегії розвитку сусідської культури – є відсутність економічного прибутку і стимулів для приватних інвестицій (крім благодійності). Оскільки сучасна реформа децентралізації в Україні не передбачає додаткового фінансування з боку держави культурної сфери, то така стратегія є тільки перспективою в майбутньому.

Оскільки реформа децентралізації заснована на ідеї культури як джерела добробуту, то в межах сучасної культурної політики децентралізація розглядається як спосіб перетворення не тільки культурної мапи держави, а і її соціального життя. Тому особливий акцент у плануванні розвитку культури на місцях має бути приділений саме соціальним аспектам: роботі з місцевим населенням і забезпеченням культурного вибору для тих, хто його позбавлений через певні причини. Інший модус благоустрою – перетворення депресивних територій і створення сприятливого середовища на місцях. У цьому випадку основна стратегія полягає в тому, щоб акумулювати невикористаний потенціал – об'єкти індустріальної культури, пам'ятки архітектури, зони відпочинку тощо. Тому яка б з цих перспектив не вибиралася як пріоритетна, реформа децентралізації вимагає моніторингу культурних практик і потреб населення територій, які хочуть розвиватися.

Список використаних джерел

1. Дубок І. П. Джерела фінансування сфери культури в Україні та напрями їх розширення / І. П. Дубок // Вісник НАДУ. – 2015. – №2. – С. 63-70.
2. Кічурчак М. В. Бюджетне забезпечення сфери культури України / М. В. Кічурчак // Фінанси України. – 2010. – №2. – С. 36-45.
3. Пахлова С. Є. Заохочення приватної допомоги на культуру як один із напрямів державної політики: досвід ЄС та інших країн світу / С. Є. Пахлова // Теорія та практика державного управління. – 2012. – №4(39). – С. 504-512.
4. Шлепакова Т. Л. Культура в умовах державного курсу на децентралізацію / Т. Л. Шлепакова. – Режим доступу : www.nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2016/kyrs.pdf
5. Юринець Ю. Л. Проблеми фінансування культури в Україні в контексті міжнародних зобов'язань країни: адміністративно-правовий аспект / Ю. Л. Юринець // Юридичний вісник. – 2016. – №3(39). – С. 100-107.
6. Becker H., Lohr R. "Soziale Stadt". Ein Programm gegen die sozialräumliche Spaltung in den Städten. 2000. – Access mode : <http://www.bpb.de/politik/innenpolitik/-stadt-und-gesellschaft/75720/grundlagen?p=all>
7. Borg J., Russo A. P. The Impacts of Culture on the Economic Development of Cities. European Institute for Comparative Urban Research. – 2005. – 404 p.
8. Grodach C., Loukaitou-Sideris A. Cultural Development Strategies and Urban Revitalization. A

Survey of US Cities // International Journal of Cultural Policy. – Vol. 13. – No.4. – 2007. – Pp. 349–370.

9. Heiskanen I. Decentralisation: Trends in European Cultural Policies // Cultural Policies Research and Development Unit. Council of Europe Publishing. – 2014. – 58 p.

10. Kawashima N. Planning for Equality? Decentralisation in Cultural Policy. Centre for Cultural Policy Studies. University of Warwick. 2004. –106 p.

11. Langsted, J. The Regionalisation of Cultural Policy: Danish Experiences in a Global Perspective // The International Journal of Cultural Policy. Vol. 6. No. 1. 2000. Pp. 129–145.

12. Poirrier, P. French Cultural Policy in Question, 1981–2003 // After the Deluge, New Perspectives on Postwar French Intellectual and Cultural History. Lanham Md., Lexington Books. 2004. Pp. 301–323.

13. Council of Europe. Swedish State Cultural Policy-National Report. Strasbourg: Council of Europe. – 1990-1994. – 213 p.

References

1. Dubok, I. P. (2015). Dzherela finansuvannya sfery kul'tury v Ukrayini ta napryamy yikh rozshyrennya [Sources of financing of the sphere of culture in Ukraine and directions of their expansion]. *Visnyk NADU – Visnyk NAPA*, 2, 63-70. [in Ukrainian].

2. Kichurchak, M. V. (2010). Byudzhетne zabezpechennya sfery kul'tury Ukrayiny [Budget Support for the Culture of Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 2, 36-45. [in Ukrainian].

3. Pakhlova, S. Ye. (2012). Zaokhochennya pryvatnoyi dopomohy na kul'turu yak odyn iz napryamiv derzhavnoyi polityky: dosvid YES ta inshykh krayin svitu [Encouragement of private assistance for culture as one of the areas of state policy: the experience of the EU and other countries of the world]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya – Theory and practice of public administration*, 4(39), 504-512. [in Ukrainian].

4. Shlepakova, T. L. (2016). Kul'tura v umovakh derzhavnoho kursu na detsentralizatsiyu [Culture in the state of decentralization]. Infocentr. Retrieved from www.nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematch_oglyadi/2016/kyrs.pdf [in Ukrainian].

5. Yurynets, Yu. L. (2016) Problemy finansuvannya kul'tury v Ukrayini v konteksti mizhnarodnykh zobov'yazan' krayiny: administratyvno-pravovyy aspekt [Problems of financing of culture in Ukraine in the context of international obligations of the country: the administrative-legal aspect]. *Yurydychnyy visnyk – Legal Bulletin*, 3(39), 100-107. [in Ukrainian].

6. Becker, H., Lohr R. (2000). “Soziale Stadt”. Ein Programm gegen die sozialräumliche Spaltung in den Städten.

7. Borg, J., Russo, A. P. (2005). *The Impacts of Culture on the Economic Development of Cities*. European Institute for Comparative Urban Research.

8. Grodach, C., Loukaitou-Sideris, A. (2007). *Cultural Development Strategies and Urban Revitalization. A Survey of US Cities* // International Journal of Cultural Policy. 13.(4).

9. Heiskanen, I. (2014). *Decentralisation: Trends in European Cultural Policies* // Cultural Policies Research and Development Unit. Council of Europe Publishing.

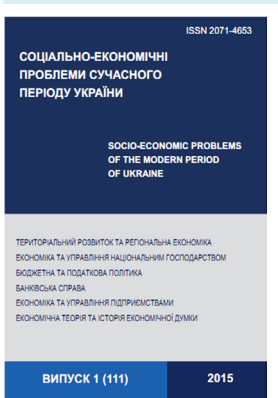
10. Kawashima, N. (2004). *Planning for Equality? Decentralisation in Cultural Policy*. Centre for Cultural Policy Studies. University of Warwick. 2004.

11. Langsted, J. (2000) The Regionalisation of Cultural Policy: Danish Experiences in a Global Perspective // *The International Journal of Cultural Policy*. 6.1., 129-145.

12. Poirrier, P. (2004). *French Cultural Policy in Question, 1981–2003* // After the Deluge, New Perspectives on Postwar French Intellectual and Cultural History. Lanham Md., Lexington Books, 3 301-323.

13. Council of Europe. (1990-1994) *Swedish State Cultural Policy-National Report*. Strasbourg: Council of Europe, 213.

Збірник наукових праць «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ»

Збірник наукових праць «Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України» – це фахове науково-практичне видання, засноване Національною академією наук України та Інститутом регіональних досліджень НАН України.

У збірнику висвітлюються результати досліджень інституційних та соціально-економічних проблем розвитку України на макро-, мезо- та мікрорівнях, заохочуючи до публікації авторів, які здійснюють науково-дослідну роботу у різних сферах економіки.

Збірник «Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України» включений до Переліку наукових фахових видань України в галузі економічних наук (Постанова Президії ВАК України від 11. 07. 2016 р. №820).

Сайт збірника: www.zbirnyk.ird.gov.ua